

istorijos-etnografijos muziejų patekę iš šio senkapio tokie dirbiniai, kaip žalvarinis žiedinis smeigtukas, įvijinė apyrankė ir kiti⁹.

Senkapyje palaidotų žmonių etninė priklausomybė ne visai aiški. Dalis radinių, kaip peilis nulenкта viršūne, didieji peiliai, apgalviai, smeigtukai apvalaina galvute ir kita, daugiau būdingi šiaurinei Lietuvos TSR daliai, paprastai priskiriamai žiemgaliams¹⁰. Gintarinių karolių apvaros, rastosios lankinės segės, taip pat pirmą kartą Lietuvoje rasta sidabrinė vabzdžio formos segė rodo ryšius su vakariniais Lietuvos TSR rajonais¹¹. Su vidurio Lietuvos senkapiais Sauginių senkapį sieja laidosena. Čia, kaip ir vidurio Lietuvos senkapiuose, mirusieji laidoti negiliose duobėse, nesilaikant vienos mirusiųjų laidojimo krypties, vyrus ir moteris laidojant priešinga kryptimi¹². Visa tai rodo, kad Sauginių senkapis yra visų aukščiau minėtų kultūrinių sričių įtakos riboje.

JAKŠTAIČIŲ—MEŠKIŲ (ŠIAULIŲ RAJ.) SENKAPIO KASINĖJIMAI 1973 M.

VYTAUTAS URBANAVIČIUS

Senkapis yra Jakštaičių ir Meškių kaimų riboje, ariamame lauke, ant aukšto kairiojo Dubysos kranto, apie 1 km į šiaurės rytus nuo Bubių piliakalnio. Tai kalva, forma ir didumu niekuo neišsiskirianti iš aplinkinių Dubysos pakrančių kalvų. Per jos vidurį ir senkapį eina buvusi Jakštaičių ir Meškių kaimų riba. Dabar tai „Raudonosios žvaigždės“ kolūkio (jam priklauso Jakštaičių kaimas) ir Bubių žuvininkystės ūkio (jam priklauso Meškių kaimas) laukų riba.

1972 m., kasinėjant Jakštaičių senkapį, šio kaimo gyventojas Povilas Keras papasakojo, kad prieš II pasaulinį karą, ariant J. Paleckio žemę, rastos 2 grandys. Kaip radimo vietą P. Keras nurodė iškyšulį kairiajame Dubysos krante. Buvęs dalies senkapio savininkas A. Urbietis pasakoja, kad senkapio vieta nuo seno vadinama kapais arba kapinėmis.

Archeologams šis senkapis buvo nežinomas. 1973 m. rugpiūčio mėn. Istorijos instituto ekspedicinė grupė, kasinėjusi Jonelaičių k. archeologinius paminklus, nurodytą vietą patikrino.

Pirmosios trys perkasos rezultatų nedavė. Jos buvo iškastos pačiame Dubysos kranto iškyšulyje, tačiau kapų čia nerasta. Tik ketvirtoje perkasoje, iškastoje arčiau kalvos viršūnės, kur iškyšulys įsilieja į Dubysos kranto aukštumą, aptikti kapai.

Iš viso 1973 m. rugpiūčio pabaigoje Jakštaičių—Meškių sen-

⁹ Inv. Nr. 382, 1295.

¹⁰ LAB, p. 291; M. Michelbertas, min. veik., p. 129.

¹¹ LAB, p. 283.

¹² LAB, p. 284.

kapyje iškasta 12 perkasų, kurių bendras plotas 300 m². Aptikta 18 nedegintų mirusiųjų kapų, 3 sudegintų mirusiųjų kapai ir 1 nedeginto žirgo kapas.

Ilgą laiką senkapis buvo ariamas, viršutinis žemės sluoksniu nuartas ir nuplautas į šlaitus, todėl dabar kapai visai negiliai. Daugumos kapų duobių gilumas nuo dabartinio žemės paviršiaus — 25—40 cm. Daugelis kapų suardyti plūgo, kasinėjant rasti tik pavieniai daiktai bei smulkūs kaulų gabaliukai. Geriau išliko tik kapai, kurie buvo giliau negu 40 cm. Giliausiai — 80 cm — griaučiai buvo kape Nr. 18, kuris aptiktas po nearta ežia.

Nedegintų mirusiųjų kapų duobės keturkampės, 60—70 cm pločio ir 180—210 cm ilgio. Dauguma mirusiųjų palaidoti galvomis į pietryčius, o kapuose Nr. 9, 16, 17, 18 — į šiaurės vakarus. Griaučiai labai sunykę, kai kuriuose kapuose be pėdsako. Kuriame kape nebuvo įkapių, buvo negalima nustatyti ir palaidojimo krypties. Tokie buvo kapai Nr. 7, 8, 10, 12. Kape Nr. 14 rasta degusių, o suardytame kape Nr. 6 — medienos. Galimas daiktas, kad mediena — tai karsto liekanos. Dauguma mirusiųjų palaidota ištiestomis kojomis, rankų padėtis įvairi. Tik kape Nr. 18 20—25 metų amžiaus moteris palaidota ant dešiniojo šono, sulenktomis per kelius kojomis, prilenktomis prie veido rankomis. Šiame kape prie mirusiosios kairės rankos dilbio rastas geležinis lazdelinis smeigtukas.

Kituose nesuardytuose kapuose įkapių daug daugiau, ypač vyrų kapuose. Antai 40—50 metų amžiaus vyro kape Nr. 1, dešinėje mirusiojo kaukolės pusėje, rasti 2 geležiniai įmoviniai ietigaliai (ietys smaigaliais buvusios nukreiptos link mirusiojo galvos), skersai kojų, netoli dubens kaulų, buvęs padėtas geležinis 41,5 cm ilgio peilis, smaigaliu nukreiptas į kairę mirusiojo pusę, o ašmenimis link galvos. Apie 10 cm žemiau šio peilio nugarėlės, tarp mirusiojo kojų, rastas žalvarinis 7,1 cm ilgio pincetas su žieduku pakabinimui, o prie kairiojo blauzdikaulio, apie 10 cm nuo pėdos, — sunykęs žalvarinis dirbiny, greičiausiai pentinas. Kape rasta ir papuošalų: ant kaklo žalvarinė tordiruotu lankeliu antkaklė su kabliuku ir kilpūte, ant krūtinės 3 žalvarinės apie 11 cm ilgio ir 0,9 cm skersmens įvijios, o ant kairiosios rankos — žalvarinė trikampio skersinio piūvio apyrankė.

Papuošalų yra ir kituose vyrų kapuose. Antai kape Nr. 17, kuriame palaidotas per 55 metų vyriškis, taip pat rasta žalvarinė antkaklė su kabliuku ir kilpūte, dalis žalvarinės įvijinės apyrankės ir dalis žalvarinės lankinės segės. Iš ginklų šiame kape rastas geležinis įmovinis karklo lapo formos plunksna ietigalis, buvęs dešinėje kaukolės pusėje. Be to, po kairiuoju blauzdikauliu aptiktas geležinis tordiruotas pentinas.

Nustatyti mirusiojo lytį dažnai neįmanoma, nes, viena, į vyrų kapus, taip pat kaip ir į moterų, dedami papuošalai, o antra, kaulai daugelyje kapų, kaip minėta, visai sunykę. Vienas iš tokių yra apardytas kapas Nr. 13. Čia rastos 3 žalvarinės antkaklės, 2 žalvarinių įvijinių apyrankių fragmentai, žalvarinis kryžinis smeig-

tukas, gintarinis dvigubo nupiauto kūgio formos karolis ir geležinis peilis. Visi šie daiktai iš savo vietų kape yra išjudinti, ariant dirvą, nes kapo duobės gilumas nuo dabartinio žemės paviršiaus — vos 20 cm.

Giliau aptikti visi **sudegintų mirusiųjų kapai**. Jų duobių gilumas — 40—60 cm. Duobės taip pat keturkampės, jų visų ilgis 200 cm, plotis 70—80 cm.

Kapo Nr. 1 duobės, kurios gilumas 60 cm, dugnas užpildytas 10 cm storio degusių sluoksniu. Paskirų anglių gabaliukų rasta ir aukščiau, preparuojant duobę. Daiktų duobėje nerasta, bet pačiame jos dugne pastebėti smulkučiai sudegintų kaulų gabaliukai, iš to sprendžiama, kad čia kapas.

Kape Nr. 2 degusių sluoksnelis buvo visai nežymus, užtat čia rasta įvairių dirbinių. Tai geležinis dviašmenis kalavijas, padėtas išilgai duobės, geležinis įtveriamasis ietigalis (žeberklas?), rastas prie kalavijo rankenos, geležinis lenkta viršūne peilis, savo įkote besiliečiąs su kalavijo rankena, geležinis pentinis plačiašmenis kirvis, buvęs apie 20 cm nuo kalavijo smaigalio, o prie ietigalio — neaiškios paskirties 9 cm ilgio geležinis dirbinys. Šiame kape rasta ir papuošalų. Tai žalvarinis pastorinta priekine dalimi ir sukeistais galais žiedas, aptiktas prie kalavijo smaigalio, ir trinaris žalvarinis dirbinys, rastas priešingame duobės gale, apie 30 cm nuo kalavijo rankenos. Kapo duobės dugne, po peiliu, rastas geležinis įmovinis ietigalis, smaigaliu nukreiptas ta pačia kryptimi kaip ir kalavijas.

Kape Nr. 3 rastas geležinis pentinis plačiašmenis kirvis, geležinis įtveriamasis ietigalis, žalvarinis įvijinis žiedas ir žalvarinis keturnaris vielinis dirbinys, kurio galai baigiasi grandelėmis.

Vienintelis šiame senkapyje **žirgo kapas** aptiktas netaisyklinos formos 60 cm gilumo duobėje. Jos dugne rasti tik keli kaulai, nes aukščiau buvusi griaučių dalis nuarta. Duobės dugne rasta žalvarinė deformuota balnelinė antkaklė, kurios vienas galas buvo po griaučiais, o kitas iškilęs gerokai virš jų. Žirgo kaukolės nerasta, slanksteliai išbarstyti, todėl laidojimo kryptis nenustatyta.

Įkapės. Dalis Jakštaičių—Meškių senkapio daiktų sudaro aiškius kapų kompleksus, o kiti yra iš apardytų kapų ir sudaro tokių kompleksų dalį (k. Nr. 13) arba yra iš visai suardytų kapų ir rasti kaip atsitiktiniai.

K a l a v i j a s, rastas sudeginto mirusiojo kapė Nr. 2, dviašmenis, aplankstytas, 98 cm ilgio, turi 11,2 cm ilgio tiesų skersinį. Geležtės plotis — 4,8 cm.

I e t i g a l i ū rasta įmovinių ir įtveriamųjų. Įmovinių ietigalių yra iš nedegintų ir iš sudegintų mirusiųjų kapų. Nedegintų mirusiųjų kapuose jie rasti prie galvos po 1 arba po 2 (k. Nr. 1, 2, k. Nr. 5 ir 17 — po 1), įmovomis nukreipti mirusiųjų kojų link. Beveik visi šie ietigaliai karklo lapo formos plunksnomis. Ilgiausias jų yra 27,5 cm ilgio (k. Nr. 5).

Sudeginto mirusiojo kape Nr. 2 rastojo ietigalio plunksna yra plati ir įjmovą pereina staigiai susiaurėdama. Ietigalio ilgis 18,3 cm. Panašios formos ietigalis yra iš vieno suardyto kapo. Tik jo plunksna siauresnė, smalesnė ir per vidurį turi išilginę briauną.

Įtveriamieji ietigaliai yra tik iš sudegintų mirusiųjų kapų Nr. 2 ir 3 bei vienas atsitiktinis. Sudeginto mirusiojo kape Nr. 2 rastasis 16 cm ilgio ietigalis turi užbarzdas ir todėl primena žeberklą.

Kirviai rasti tik sudegintų mirusiųjų kapuose Nr. 2 ir 3. Abu jie pentiniai, plačiašmeniai, siaurais liemenimis, ištęstais koto link ašmenimis, apskritomis skylėmis kotui. Vieno jų aukštis 14,1 cm, ašmenų plotis 8,7 cm, o kito atitinkamai 12,9 cm ir 9,7 cm.

Peiliai rasti nedegintų mirusiųjų kapuose Nr. 1 ir 13 bei sudeginto mirusiojo kape Nr. 2. Dar 3 peiliai arba jų dalys rasti suardytuose kapuose. Kape Nr. 1 rastąjį peilį tikslingiau būtų vadinti durklu. Jo ilgis 41,5 cm, geležtės plotis apie 3 cm. Sudeginto mirusiojo kape Nr. 2 rastojo peilio ilgis 20,8 cm. Geležtės ir įtveriamosios dalies ilgis beveik vienodas, geležtės viršūnė lenkta.

Skiltuvas rastas tik kape Nr. 5, kairėje pusėje, netoli alkūnės. Jis užriestais galais, 6,3 cm ilgio ir 3,3 cm pločio. Skeliamoji dalis trikampė.

Šiame kape rastas ir žalvarinis geriamojo rago viršaus apkalas bei geležinis tordiruotas pentinas. Toks pat pentinas rastas kape Nr. 17, o fragmentas — kape Nr. 2. Kape Nr. 11 rasta dalis žalvarinio azūrinio pentino.

Iš įrankių paminėtini 2 žalvariniai pincetai, rasti nedegintų mirusiųjų kapuose Nr. 1 ir 3, ir geležinės ylos fragmentas.

Gausiausią radinių grupę sudaro žalvariniai papuošalai.

Antkaklės rastos 5 nedegintų žmonių kapuose (k. Nr. 1 — 1, k. Nr. 13 — 3, k. Nr. 17 — 1) ir 1 žirgo kape. Kapuose Nr. 1 ir 17 rastosios antkaklės baigiasi kabliuku ir kilpute, o kape Nr. 13 — 3 antkaklės sukeistais galais. Jos buvo sudėtos viena ant kitos, matyt, tokia tvarka kaip ir ant kaklo (kaulai sunykę). Viena jų storėjančiais rombinio skersinio piūvio galais, kita tordiruotais smailėjančiais galais, trečia taip pat storėjančiais galais (labai sunykusi). Balnelinė antkaklė taip pat iš rombinio piūvio vielos, tiesiu nedideliu „balneliu“.

Kape Nr. 13 rastas vienintelis visame senkapyje dvigubo nupiauto kūgio formos gintarinis karolis. Jo aukštis 1,1 cm, skersmuo 1,5 cm. Jis buvo prie pat antkaklių galų sukeitimo ir, galimas daiktas, taip pat puošė kaklą.

Vienintelis visame senkapyje žalvarinis žvangutis yra iš suardyto kapo. Taip pat iš suardytų kapų yra ir 2 žalvarinės pasaginės segės. Viena jų cilindriniais, kita kampuotais galais.

Apardytame kape Nr. 17, kuriame palaidotas per 55 metų vy-

riškis, rasta žalvarinės lankinės aguoniniai galais segės dalis.

Be minėto geležinio lazdelinio smeigtuko iš kapo Nr. 18, rasti 5 kryžiniai smeigtukai — 1 kape Nr. 13, 2 kape Nr. 15 ir 3 suardytuose kapuose. Kapas Nr. 15 yra taip pat suardytas, tačiau smeigtukai rasti vienoje vietoje ir aiškiai priklauso tam pačiam krūtinės papuošalo komplektui. Prie jų išlikę ir grandinėlių fragmentai. Abu smeigtukai buvę sidabruoti, greičiausiai konuso formos ataugomis. Smeigtuko ilgis beveik 26 cm.

Kape Nr. 13 rastasis smeigtukas yra daug mažesnis. Jo adata nulaužta, kryžmos puoštos koncentriniais ratais. Prie jo išlikusi grandinėlės dalis rodo, kad čia dar turėjo būti arba prikabintas koks pakabutis, arba jis buvo grandinėle sujungtas su kitu smeigtuku. Tokiais koncentriniais ratais puošti abu smeigtukai iš suardytų kapų. Vienas jų dengtas sidabro plokštele.

Drabužių papuošalų grupei turėtų priklausyti žalvarinės įvijos. Kape Nr. 13 įvijos rastos ant mirusiojo krūtinės, atskirai viena nuo kitos. Suardytame kape Nr. 6 rastos šešios 11,8 cm ilgio įvijos, galuose sujungtos 5,5 cm ilgio „T“ formos skersinio piūvio plokštelėmis. Plokštelėse yra 6 skylutės įvijoms įtvirtinti. Įvijos susuktos iš trikampio skersinio piūvio vielos, jų skersmuo 0,9 cm. Galimas daiktas, kad tai apgalvio dalis.

Apyrankės juostinės ir įvijinės. Minėta kape Nr. 1 rastoji juostinė apyrankė puošta zigzaginių linijų ir įkartų raštu. Įkartos eina išilgomis ir skersomis linijomis.

Kapuose Nr. 13 ir 17 rasta įvijinių apyrankių fragmentų. Kai kurios jų puoštos trikampiukų ir „eglutės“ ornamentu.

Viename suardytame kape rasta maža vaikiška apyrankė, sudaryta iš 2 įvijų. Jos galai smailėjantys ir puošti „eglute“.

Dauguma žiedų taip pat įvijiniai. 2 tokie žiedai rasti kape Nr. 6, 1 — sudeginto mirusiojo kape Nr. 3 ir 1 — suardytame kape.

Žiedas iš sudeginto mirusiojo kapo Nr. 2, kaip minėta, yra sukeistais galais ir storėjančia priekine dalimi.

Iš žirgų aprangos dalių, be minėtos antkaklės, rastos apardytame kape, tarp atsitiktinių daiktų yra dalis geležinių žaslių ir dalis žalvarinio galvos papuošalo, sudaryto iš grandinėlių bei trapecijos formos skardinių plokštelių, kurių centras puoštas 3 apskritais iškilimais.

Remiantis rastaisiais daiktais ir laidosena, Jakštaičių—Meškių senkapis datuotinas X—XI amžiais.

SARKŲ (ŠILALĖS RAJ.) SENKAPIS

BRONĖ TAUTAVIČIENĖ

Apie 6 km nuo Šilalės į vakarus-šiaurės vakarus į Kvėdarną einąs vieškelis kerta stambią aukštą kalvą, supamą iš pietų ir rytų plataus slėnio. Kalvos vakariniame gale, šalia kelio, yra se-